

ABONAMENTELE

Pentru Sibiu:

1 lună 85 cr., 1/4 an 2 fl. 50 cr., 1/2 an 5 fl., 1 an 10 fl.

Pentru ducerea la casă cu 15 cr. pe lună mai mult.

Pentru monarhie:

1 lună 1 fl. 20 cr., 1/4 an 3 fl. 50 cr., 1/2 an 7 fl.
1 an 14 fl.

Pentru România și străinătate:

1/4 an 10 franci, 1/2 an 20 franci, 1 an 40 franci.

Abonamente se fac numai plătindu-se înainte.

TRIBUNA

Apare în fiecare zi de lucru

INSERTIUNILE

Un șir garmond prima-dată 7 cr., a doua-ora 6 cr.
a treia-ora 5 cr.; și timbru de 30 cr.

Redacția și administrația: Strada Măcelarilor nr. 21.

Se prenumără și la poste și la librării.

În România:

la dnul Carol Schuler în București, strada
Labirint nr. 4.

Epistole nefrancate se refuză. — Manuscripte nu se înapoiază

Un număr costă 5 cruceri v. a. sau 15 bani rom.

Chestiunea Turciei.

(c). Scene oribile! Constantinopol, Trapezunt, Ertinghian, Antiochia, Chemac, Rodosto, Chersun, Seulus, Mudonca, Maraș, Zeitun, Carput, Gumușane, Baiburg, Ismidt, Bitlis, Muș etc. au fost localitățile, în care neorindueli s'au produs și vieți s'au pierdut cu sutele. Medici europeni constată în Constantinopol că rănilor celor morți și răniți erau cauzate de băte, petri, cuțite, sape, în casuri rari de arme de praf și chiar și de — surgrumări. Turbate lupte! Unui european francez bătut bine în decurs de două zile i-se cer pe urmă scuse, zicându-i că l-au socotit — Englez! Turcii îi căutau și pe aceștia, ca și pe Armeni. Fanatismul lor s'au întins și la acte contra supușilor străini.

Dela 1878 până azi Turcia nu a voit să execute articoli 61 și 62 ai tratatului de Berlin, care-i impuneau să facă *sans plus de retard*, fără amănare ameliorările și reformele cerute de trebuințele locale și provinciile locuite de Armeni și să le garanteze acestora siguranța față de Curzi și Circazieni și de a înștiința periodic puterile despre măsurile luate, a căror supraveghiere și-o rezervau prin articolul 61.

Suveranitatea sultanului, era principiu decis de atunci, nu va pute fi deplin respectată la regularea, nu a Armeniei, ci a provinciilor locuite și de Armeni.

Armenii sunt răspândiți doar foarte tare și în număr cam mic; după Hron ei sunt în Turcia europeană vre-o 18% și în Turcia asiatică vre-o 25% din totalii Armeni, care sunt cam 2,500,000 de suflete. Procentul cel mai mare se află în Rusia, care stăpânește o parte din țeara-maternă. În Turcia asiatică sunt vre-o 600,000 de Armeni, dintre care 50% locuiesc mai compact în Armenia-mare; dar ei sunt răspândiți și în vila-tul Brusa, Smirna (15%), în Armenia-mică și Caramania, în Siria și în Palestina. În acea parte a Armeniei-mari, care-i a Turciei încă, Armenii nu ajung nici măcar la cifra de 50% din populație și afară de aceia mai sunt împărțiți și în certarețe confesii (grecoriani, protestanți, catolici).

Este prin urmare greu, zice Hron, să-ți închipui o Armenie autonomă. Încercarea de a o face, ar lăsa preponderanța pe partea — Curzilor, pe care

ar trebui să-i nimicească cu mari greutăți. Și apoi cine ar guverna? Gregorianii, spriginiți de Rusia, ori protestanții,, cari se razimă pe Anglia? Protestanții sunt cei mai culti, mai inteligenți, dar și mai puțin populari; catolicii pacnici și indiferenți politicește nu cad în cumpănă. Unde-i o perspectivă înveselitoare?

Autonomia Armeniei pare a fi din aceste motive imposibilă.

Dar reformele prevăzute de articoli 61 și 62 din tratatul dela Berlin nu sunt nerealizabile. Armenii au cerut deplina autonomie, au cerut-o și în memorandumul pe care tocmai acum este o lună voiau să-l dea Porții, dar ambasadorii puterilor au cerut din 11 Maiu a. c. numai reforme și îmbunătățiri.

Cum am zis este tocmai o lună, de când manifestațiunea din Constantinopol a accelerat într'un chip plin de succes soluțiunea acestei chestiuni, care de un an de zile a fost pusă la ordinea zilei de presa engleză, de politicienii englezi și de comitetele revoluționare armene. Prin aceasta chestiunea armeană este ea intrată într'un stadiu de trainică liniște ori ea face numai o pauză, după care în cine știe ce chip va erupe eărăși cu furia, la care ne-am deprins în ultima lună?

Proiectul chibzuit de Poartă împreună cu ambasadorii celor trei puteri, Rusia, Anglia și Franția, dispune trimiterii la fața locului a unui comisar suprem, care să supravegheze punerea în aplicare a reformelor; acest comisar va avea pe lângă sine un ajutor, un creștin. Reformele vor avea de urmare o ușurare în ridicarea dărilor, o întărire a gendarmeriei și o mai mare siguranță; șese vilaete vor fi mai întâiu ajunse de acest noroc; reformele, largesc autonomia comunelor, sporesc siguranța justiției, prin numirea de inspectori noi, asigură o pază mai bună a câmpurilor productive, supun pe Curzi la o poliție mai serioasă și le îngreuiază imanuarea lor, de care abuzează, introduc prin stabilirea de catastrofe o mai mare siguranță a proprietății, regulează darea în arândă a dărilor etc. etc. Pe toate terenele vieții private și publice se vor face îmbunătățiri. Amnestia vastă dată de Sultatul mijlocește revenirea în țeară a multor Armeni, ce s'au exilat și astfel face posibilă și o nouă întărire a lor.

Resultatul acțiunii de o lună a revoluționarilor armeni și a marilor puteri este prin urmare un succes impunător. Prea mult s'a dat, decât ca populațiunea turcească să nu se irite. Și mai mult — se va da. Mișcări analoage cer reforme în toate provinciile; Macedonia așteaptă și lucră; Creta se mișcă; și Armenii înșiși nu sunt încă mulțumiți, și ei mai multe voesc; nu-i liniștește faptul, că li-s'a dat ce s'a prevăzut în tratatul de Berlin, ci ei cer autonomie deplină.

Deocamdată o pauză va face chestiunea; ambasadurul englez, care are gata scris ultimatul ce era să-l dea Sultatului — pleacă din Stambul, unde se vede că nu-i necesar să stea în timpul cel mai apropiat. Dacă reformele promulgate nu s'ar executa conștient, mișcarea ar reîncepe tot atât de puternică. Dar semne nu sunt că nu vor fi realizate mai ales că Poarta, se pare, ascultă și de sfatul amical al triplicei, nu numai de poruncile Angliei, pe față apoi grădite de Rusia, care, se zice, le combate pe ascuns.

Aceste sunt faptele, care ne lasă impresiunea că ce s'a deslășuit acum în Turcia nu se mai poate opri; soarta Turciei este sigilată, fie că mișcarea politică rămâne între granițele ei, fie că acestea încă vor fi stărbite din nou de puterile rivale europene. Momentele sunt epocale și provocare și făcute de puteri, a căror forță, inteligență și iscusire o vom pute măsura abia — după catastrofă. Vambéry, cunosătorul Turciei, a și zis cu drept cuvânt într'un interview proaspăt: „Dacă Europa vrea *vrajba*, cu Armenii, Macedonenii ori Candiții sigur va reuși se o provoace. Dacă Europa nu vrea, ea va aștepta rezultatele reformelor inițiate; o catastrofă subită însă este exclusă...”

Chestiunea armeană a devenit o chestiune a Turciei, aceasta nu o mai neagă nici cei mai buni și mai orbi prieteni ai Osmanliilor, care — se tot duc...

Ministrul de agricultură, contele Festich este — după părerea foilor sosite azi din Budapesta, pe cale de a căde și el din minister, după-cum silit a fost să demisioneze și secretarul se Miklos Ödön. „Pesti Napló” îl și atacă violent în articolul seu de fond, învinuindu-l că a călcat preste hotarul până unde se întind drepturile și responsabilitatea ministerială.

a se da la lumină; voiu arăta numai partea care am avut-o noi Românii întrînsa și putem zice cu satisfacție că am avut o bună parte.

Renașterea bulgară a început, ca și a noastră, printr'o renaștere literară, după care în vremea fericitelor evenimente din timpul războiului ruso-turc, a urmat renașterea lor politică. La amândouă Românii au avut partea lor de contribuțiune.

Când Bulgarii, în urma scrierilor și activității lui Paisie, mort pe la sfârșitul veacului trecut, și a lui Sofronie, care cel dintâiu între Bulgari a încercat să scrie cărți în limba populară, au început și ei o activitate literară mai întinsă în limba națională, ei fură siliți să întemeieze tipografii în țeri străine, căci guvernul turcesc nu le îngăduia aceasta la ei în țeară. Ei erau nevoiți să-și tipărească cărțile la Viena și la Budapesta la Odessa, Constantinopol, Brașov, Braila și mai ales la București.

Sofronie, episcopul de Vraca (Vrața), un om care și-a câștigat mari merite pentru poporul bulgar, și-a tipărit cartea sa de predici (kyriakodromion), cea dintâiu carte în limba bulgărească modernă, cu ajutorul lui Dositeiu, metropolitul Ungrovlahiei, în tipografia episcopală din Rîmnic (1806). Acest Sofronie, după-ce a dus o viață exemplară de dascăl și duhovnic, jertfindu-și puterile pentru binele neamului seu decăzut, și-a găsit refugiu meritat dinaintea persecuțiilor sâlbaticilor cărjații la Dositeiu (1803); el a murit în București pe la 1816. La 1828 a

Ungurii continuă a amenința și ei. În vreme-ce în Viena, Croația și Ardeal crește curentul dinastic, în Comorn se decide a ridica o statuă unui general din revoluție, lui Klapka, în Cluj este sărbătorit Ugron, independentistul și chiar și Wlasics asistă la preamărirea revoluționarului Károlyi.

Tot semne cari arată unde mergem!

Când începe? „Bud. Tagbl” scriind despre senatorii și deputații francezi, ce-și vînd voturile date în cameră și aiurea în-treabă, după-ce constată că și la noi există răul: „Cine protestează la noi în contra acestui rău pernicios? Și la noi sunt politicieni, cari sunt membrii aștor fol de syndicate, care-și folosesc situația pentru a obține locuri în consiliul de administrație și cari folosesc influența lor chiar și în paguba interesului general”.

De ce nu începe Apponyi a curăți, ale cărui organe au început să acuze? Am fi bucuroși să vedem și de acestea.

Contra Ungurilor. Ziarul „La Vérité” din Paris, în numărul seu dela 16 Octombrie sub titlul „Milleniul arpadian în Ungaria” aduce un lung articol în care-i batjocorește rău pe Unguri. Arată opresiunea ce ei o exercitează asupra naționalităților, aliate prin legătură solemnă în congresul dela 10 Aug. ținut în Budapesta; spune cum în totdeauna au fost oameni de gâlceavă și îndeosebi ce nedreptăți fac Românilor.

Sfîrșește zicînd:

„După toate acestea se poate zice, că milleniul lui Arpad o să aibă un caracter de mistificare grotescă, ceea-ce de altfel îi prinde bine pe Unguri, obicei-nuiți cu asemenea comedii; și se poate zice, că întreaga lor viață publică nu este decât un continuu carnaval”.

Gladstone despre Turcia. Ziarul englez „l'Observer” publică în numărul seu dela 27 Oct. o epistolă ce a adresat bătrânul bărbat de stat al Eng'iterei, W. E. Gladstone, doamnei Novicoff, care-i ceruse opinia asupra celor-ce se petrec cu Armenii din Turcia.

Gladstone condamnă în termenii cei mai aspri atrocitățile turcești. Despre Sultatul Turciei zice, că e „miserabil și un blăstăm asupra Europei”, pe care „D-zeu poate se va îndura să o scape de rușinea numit stat turcesc”, a cărui disoluție bătrânul Gladstone zice că nu poate întârzia mult.

seos Sapunov „Noul testament” în limba bulgărească modernă în tipografia metropoliei din București, cu ajutorul metropolitului Grigorie și al prințului Grigorie Ghica; o a doua ediție a testamentului s'a tipărit tot la București în 1833.

O sumă de Bulgari, cari trăeau la noi și lucrau pentru răspândirea științei de carte în Bulgaria și-au tipărit cărțile și broșurile lor în București: frații Mustacov, Bacalogiu, Ghenovici, Peșacov, Nenovici, Berovici și mulți alții mai puțin cunoscuți. Printre cărțile tipărite de acestia găsim primele manuale de școală în limba bulgărească, cum e bukvarul (abecedarul) lui Berovici, tipărit la 1845 în București, după-ce prima ediție fusese scoasă la 1824 în Brașov; o gramatică bulgărească a lui Andreov, scoasă în tipografia lui Pencovici din București la 1844, o geografie de Andreov, București 1851, o aritmetică bulgărească, București 1845, o caligrafie, București 1837; tot în București s'a tipărit o carte asupra începutului creștinismului, tradusă în bulgărește din cartea cu același titlu a lui Eliad Rădulescu de unul V. Stancovici la 1845 (originalul eșise din tipografia lui Eliad la 1836). În București s'a tipărit și cartea lui Venelin, un mare filolog, care a trăit în Rusia, despre renașterea literaturii și științei neobulgare, tipografia lui Pencovici 1842. Dar dacă aș sta să înșir pe toți scriitorii bulgari moderni, câți au tipărit cărți la noi în țeară, ar trebui să fac o listă aproape completă a lor, căci nu este mai nici unul din cei-ce au scris înaintea războiului ruso-turc, care să nu fi trăit și se nu fi tipă-

Primarul Vienei.

Dintr'o chestiune de autonomie comunală, Jidovii au făcut o chestie de politică înaltă. Dar — în vreme-ce stînga liberală a declarat în Viena lui Badeni că nu va face un *casus belli* din întărirea lui Lueger, liberalii dela Pesta fac cu atât mai mult sgomot. Se vede că-i o învoeală la mijloc. Și-i curios, că Dr. Gröbl, fostul primar liberal-german, se află în Pesta tocmai când în Viena Lueger primia cele 93 de voturi.

După „Pesti Hirap”, care a zis, că Lueger este și „un rău al nostru”, vine acum „Pester Lloyd” însuși și scrie cu o impertinență ne mai auzită, un articol menit să fie decisiv (!) la.... Curte!

O spicuire:

„— Și ce Regelui maghiar nu i-se poate crede, să i-se ofere Împăratului austriac?”

„În mișcarea așa zisă antisemită, ce de ani turbă în Austria, nu a pătruns din sferele coroanei nici un cuvînt de admoniare. Aiurea altfel a fost. Încet sau tare s'a auzit din cel mai autorizat loc dojana pentru tendințele contrare statului și neumane. Numai în Austria, nu mai în Viena s'a așteptat înzadar o emanățiune liberatoare.

„Dacă Lueger va fi aprobat, nici o putere de pe pămînt nu va pute risipi credința că aceasta înseamnă — sancțiunea....

„Nemzet” scrie:

„— este o grea chestiune, ce trece departe peste interesele locale vieneze.

„— noi vom trage din decisiunea guvernului consecuențele corespunzătoare.”

Tendența atât de obraznic formulată a celor din Pesta este însoțită de o mulțime de comentare și notițe, prin cari uneori tot răsuflă convingerea, că „sancțiunea” totuși e posibilă.

Atitudinea clericalilor austriaci ca Dipauli, Marsey și Ebenhoch în frunte, le face mare răcoare. Acestia au intervenit Marți deja la Badeni, ca Lueger să fie întărit, declarând că în cazul contrar — vor trage consecuențele și că răbdarea față de Unguri a ajuns în Austria la capăt. Acestea le raportează însuși ziarul oficios-antisemit. Grupul german-conservativ a discutat și Marți după amiază chestiunea. Atitudinea acestui grup a dat natural pricină la combinațiuni felurite. Dar aceea că ei ar fi „consternați”, pentru-că

rit ceva la noi. E destul să mai amintesc, că cea dintâiu societate literară bulgărească s'a înființat în Braila pe la 1869 și că tot aci a eșit primul jurnal literar și științific, rămas până astăzi unul din cele mai bune, „jurnalul periodic al societății literare”, numit pe scurt Periodicesco Spisanie (1870).

Dar nu numai mișcarea literară a găsit la noi un binevoitor asil, ci și mișcarea politică și revoluționară, care au avut rezultate mai imediate pentru poporul bulgar, au fost sprijinite de noi. Afară de aceea, că întreaga presă liberală și revoluționară a Bulgariilor s'a născut la noi, oamenii nostri de stat, profitant de libertățile constituționale pentru a face bine unui popor apăsător, au îngăduit Bulgariilor emigrați să-și organizeze comitetele lor revoluționare și să-și scoată jurnalele și proclamațiile lor către poporul bulgar. Prima legiune bulgară s'a format pe pămîntul nostru la 1867/68 și după un atac nereușit în Bulgaria, resturile ei s'au retras la noi. Revoluționarul Rakowski, prieten al lui Ioan Brătianu, a tipărit cea dintâiu gazetă necensurată de Turci pe la 1864 în București („Viitorul”, bulg. Bădăsnost); el muri în București la 1867, după-ce tot aci își publicase cărțile sale, care nu puțin contribuiau la redeșteptarea Bulgariilor: Chestiunea bisericii bulgare, la 1864 — această broșură e scrisă românește și bulgărește — și „Haiducii Bulgari”, la 1867.

Acțiunea lui Rakowski a fost continuată de tovarășul seu de luptă Ijuben Karavelov, care a format și el un comitet revoluționar și a scos o gazetă „Libertatea” (bulg. Svoboda) pe

FOITA „TRIBUNEI”.

Românii și Bulgarii.

De

Ioan Bogdan.

(Urmare și fine).

Turcii storceau țeara în chipul cel mai nemilos și barbar cu dările și cu recrutările în corpul ieniceresc: n'a fost popor mai lacom și mai crud în lăcomie decât ei; episcopii greci storceau și ei țeara cu dijelele bisericesti, care de care mai împovăraătoare și mai nedrepte: abrutisatul popor bulgar le plătea, căci ținea la credința sa, singura mângâiere ce-i mai rămăsese, mângâiere celui fără de putere, și se temea de afurisenia satelor, o armă puternică în mîna episcopilor greci. Episcopii bulgari nu se pomeneau; ori-ce urmă de clasă cultă națională se pierduse; până și popii dela sate — pentru cei dela orașe lucrul se înțelege dela sine — erau înlocuiți cu popi grecești. Și popii și episcopii greci erau corupți din tălpi până în creștet: lacomi de bani și de femei. Ei aruncau în foc cărțile vechi bulgărești și se deslășeau fără rușine în brațele Grecoaicelor și orientalelor frumoase. Poporul era prea abrutisat ca să se indigneze de acestea. Domnia cea lungă fanariotă avu în sfîrșit de efect disparițiunea limbii bulgare dela orașe; pe la sfîrșitul sec. al 18-lea și începutul sec. al 19-lea acestea sînt cu totul gresitate Bulgarii din orașe nu mai vorbeau și nu mai

corespondau decât în limba grecească și ce e mai mult, le era rușine să zică că sînt Bulgari.

Dacă ne completăm acest tablou al decadenței morale cu cel al decadenței lor politice, dacă ne închipuim, că Bulgarii pe la începutul sec. 19 n'aveau nici armată locală, națională, n'aveau nici autonomie administrativă cu șefi bulgari, n'aveau nici măcar o clasă de oameni politici, cum au fost boierii fanarioti la noi sau boierii turciți dar rămași Sârbi din Bosnia și Hertegovina, dacă ne gândim la toate acestea, nu ne vom mira că Bulgarii pe la începutul acestui veac își uitaseră până și originea lor.

În aceste timpuri grele pentru dinșii le venia din când în când câte o mângâiere din țerile noastre, totdeauna durnice și generoase pentru străini. Dela noi se trimiteau ajutoare la biserici, se trimiteau cărți și manuscrise, se trimiteau scule bisericesti și alte lucruri ce susțineau credința; la noi veneau după milostenii, ca la frații de aceeași lege, și de aceleași suferințe. În epoca fanariotă țerile noastre nu puteau da alt ajutor Bulgariilor, decât încurajarea de a rămâne credincioși ortodoxiei și a aștepta vremuri mai bune; o acțiune politică era exclusă cu totul. Norocul Bulgariilor a fost, că n'au așteptat înzadar. Aurora secolului nostru aduse cu sine renașterea lor, cu mult mai grea și mai înceată decât a celorlalte popoare balcanice, căci nici unul dintre acestea nu căzuse așa de adânc.

Nu voiu face aci istoria renașterii bulgare ale cărei isvoare abia acum au început

intervențiunea lor a fost dată publicității („Budapester Tageblatt“) este de sigur o naivitate.

„Guvernul“, zice același organ, „are astfel o situație grea, deoarece-ce antisemiții vor atribui neaprobarea lui Lueger sîngelui pentru acest amestec neîndreptățit și îl vor exploata în camera la discuția pactului cu Ungaria“.

„Presse“, arătând că guvernul austriac încă nu s'a ocupat cu chestia aceasta, scrie (la 29 Octomvrie), că acest guvern „nici nu-i dă atîta importanță“, încât să se ocupe cu ea înainte de a avea în mână actul alegerii. Aceasta poate însemna, că Lueger va fi întărit și că dîni din Pesta nu ar trebui să se ocupe cu o chestie fără — „importanță“!

Lueger însuși e sigur. Împăratul ca „primul creștin din imperiu“ — a zis el într-o adunare, ținută după alegere — „nu-i va refuza întărirea“. Și el și dep. Lueger au atacat pe Unguri foarte aspru în cuvîntările lor. Împăratului i-s'a trimis apoi din acea adunare o telegramă omagială în numele celor 1500 de participanți.

Vedem deci cum Lueger ca primar neîntărit nu-și schimbă glasul: rămîne tot cel vechiu; ca primar întărit o se-și schimbă tendințele sale antiungurești?! Turbarea tuturor dușmanilor lui este garanție, că — nu!

Sistemele de alegere în general

și

legea noastră electorală în special.

Sub acest titlu a ținut conferința dl. A. G. Vlad, student în drept, o conferință, cu prilejul unei confidențiale întruniri ale tinerimii universitare române din Budapesta. În următoarele dăm un scurt extras:

Conferențiarul la început desvultă importanța sistemelor electorale în statele constituționale, unde legislativa este împărțită între doi factori, între coroană și națiune, care își exercită această putere prin parlamentul ales de întreaga națiune; unde deci dela sistemul de alegere dominant depinde intrucât parlamentul este expresiune fidelă și sinceră a națiunii și intrucât este posibil, că diferitele interese ale tuturor cetățenilor să fie reprezentate.

Trece apoi la sistemele de alegere existente. Vorbește despre *suffragium universale*, care a fost decretat prima dată de revoluțiunea franceză la anul 1793, și pe care l-au primit cele mai multe state din occidentul Europei, așa d. e. Franța, Anglia, Italia, Germania, Belgia și Elveția. Aminteste după aceea desavantajele acestui sistem, trece la celelalte, prin care voesc unii să delature inconveniențele.

„Fiindcă — continuă conferențiarul — mulțimea alegătorilor este incapabilă să cunoască și să aleagă pe cel mai capabil, pe cel mai meritat candidat, mulți autori părăsesc alegerea *indirectă*. După acest sistem alegătorii nu aleg direct deputații, ci aleg pe

așa numiții *electori*, cari apoi purced la alegerea deputaților. Acest sistem e practicat în Austria la colegiul al treilea, în Croația, apoi încă în Transilvania, avînd locuitorii nealegători din fiecare comună dreptul de a alege 1 respectiv 2 electori. Aderenții acestui sistem uită însă de a dovedi intrucât alegerea deputatului e mai grea, ca a electorului.

„Pentru că masele brute să nu aibe influența covârșitoare și ca elementului cult și independent să i-se asigure rolul ce-i compete, unii propun sistemul *votului cumulativ*. Nota caracteristică a acestui sistem electoral e, că fiecare individ are cel puțin un vot, cei mai culti și materialmente mai independenți au însă mai multe voturi. Așa d. e. în Belgia sîngura țară, unde legea electorală se bazează pe acest sistem, sînt cetățeni, cari au 2, alții cari 3 voturi.

„Tot ca corectiv al *suffragium universale* susțin mulți activi, mai ales germani (*Sismondy*) *representanța de interese*. După acest sistem alegătorii sînt împărțiți în mai multe colegii, fiecare colegiu alege o sumă oarecare de deputați. Suma deputaților, ce are să o aleagă fiecare colegiu, depinde în principiu dela *influența* și *gravitatea* ce o are respectivă clasă, care formează un colegiu. Stabilirea proporțiunii numărului deputaților, fiecărei clase este foarte anevoioasă și poate pricinui frecări și certe. Acest sistem este aplicat în Austria și România, unde, după-cum știm, există trei colegiuri“.

Ca apendice la sistemul *suffragium universale* atinge conferențiarul și chestia *îndreptății femeilor la alegere*.

„Mill, filosoful englez, apoi după dînsul și Francezul *Laboulghe* susțin și argumentează cu căldură admiterea femeilor la vot. În America și Anglia chestiunea aceasta e foarte agitată și preocupă mult. Fostul ministru englez *Harcourt* în vorbirea sa de programă încă s'a declarat pentru admitere“.

Conferențiarul însă nu se ocupă mai pe larg cu această chestie, ci trece la sistemul *censului*, care e de 2 categorii: *cens de avere* și *cens intelectual*.

„Acest sistem de alegere — zice conferențiarul — nu mai pe acei cetățeni ti admite la vot, cari au averea, sau plătesc contribuțiunea pretinsă de lege, sau dovedesc un grad de cultură normat earăși în lege“.

După părerea conferențiarului absolutamente nici un sistem nu e ideal, și în principiu nu se poate afirma, că unul ar fi mai bun ca celalalt.

„Între anumite împrejurări — zice conferențiarul — un sistem e mai bun, e mai practicabil, între altele — celalalt.

„Este neîndoișos însă, că deoarece-ce legislativa aduce legi și normază prin acelea referențele de viață ale tuturor cetățenilor, — fiecare cetățean trebuie să aibă interes de a lua parte la formarea parlamentului, deci și *posibilitatea* trebuie să i-se dea. Restrîngerea dreptului de alegere de altă parte, uneori e motivat prin împrejurarea, că nu fiecare individ e în stare să-și exercite acest drept conform intereselor sale și a țării“.

Trece apoi la sistemul nostru de alegere normat în articolul de lege V. din 1848

ungurese și art. de lege II. din 1848 transilvănean.

„Acest articol — zice — a fost creat numai ad hoc, pentru alegerea proximala dieta Ungarici. Cu toate acestea au fost în vigoare până la intrarea în valoare a articulu de lege XXXIII. din 1874, adică până la reformarea legii electorale; nedreptele și pentru noi Români injustele dispozițiuni au fost acceptate în cea mai mare parte și de noua lege.

„Legea electorală ungară se bazează pe cens, atât material cât și intelectual și privitor la Transilvania avem între altele și *alegere indirectă*. După dispozițiunile amintitului articol, 21 moduri sînt, prin cari poate ajunge cineva în lista de alegători. Comisiunile conscriitoare sînt în putere să-și lase afară din listă cu mare ușurătate pe cei îndreptățiți, căci controla e tare îngreunată și pe deasupra și laxă de tot.

„Sînt dispozițiuni în lege, care se refer numai la întreaga țară, atât în comune cât și în orașe; sînt dispozițiuni, cari se refer numai la comune respective numai la orașe; altele cari se refer numai la Ungaria și altele cari se refer numai la Transilvania“.

Conferențiarul aminteste apoi pe larg dispozițiunile legii, dintre cari scoate la iveală, mai ales acelea, prin cari Ardealul sînt mai tare neîndreptățiti.

„În Ungaria are dreptul de alegător acela, care posedă 1/4 parte dintr-o sesiune urbană; în fostul confiniu militar 10 jugere de 1600 stîngini □ se consideră de 1/4, dintr-o sesiune, ear' în fostele districte a lasigilor și Cumanilor 8 jugere de 1200 stîngini □, în Transilvania însă ca să fie cineva alegător trebuie să plătească după 84 fl. venit curat dare de pămînt, care sumă scade la 79 fl. 80 cr., dacă are respectiv casă, ce cade sub dare de cl. a II-a suma scade la 72 fl. 80 cr. În Transilvania fiecare comună, care are mai puțin de 100 de fumuri alege 1, cari au peste 100 alege 2 alegători.

„Au drept apoi toți nobilii, cari au fost incluși în vre-o listă de alegători dela 1848 — orășe — fără nici un cens.

„În orașe — locuite în majoritate de Maghiari și Sași — ca să fie cineva alegător e destul dacă plătește după 16 fl. venit curat de pămînt dare, sau posedă o casă cu trei încăperi. Așa numiții onorații: ca *advocați*, *preoți*, *învățători*, *doctori* etc. sînt earăși fără de nici un cens alegători.

„Censul unguresc este în general prea mare, căci cu toate-că o mare parte a nobililor, apoi cei cu diplome ajung în lista alegătorilor fără nici un cens, totuși dacă comparăm numărul alegătorilor din Ungaria, cu al celorlalte țări, ajungem la rezultatul frapant, că în proporțiune, la noi sînt mai puțini alegători dintre toate statele din Europa. După statistica oficială, în 1894 au fost în Ungaria cu totul 868.621 de alegători, așa încât pe 100 de suflete se vin numai cinci. Pe un cerc electoral se vin 2000 de alegători; în Ungaria fără Transilvania însă se vin 2300, ear' în Transilvania numărul alegătorilor scade la 1000 de alegători pe un cerc electoral.

„Mai evident apare neîndreptățirea Transilvaniei, dacă luăm în considerare numărul

total al alegătorilor: În toată Transilvania au fost în 1894 numai 76.727 de alegători, adică 3 alegători după fiecare sută de suflete până când în Ungaria fără de Transilvania se vin 6 alegători pe fiecare sută de suflete. Proporțiunea Ungariei face 1/7 din totalitatea locuitorilor Transilvaniei înregi, ear' alegătorii Transilvaniei fac numai 1/11 parte a tuturor alegătorilor.

„Împărțirea cercurilor electorale e și mai injustă și mai perfidă.“

Conferențiarul aduce după Tibád Antal mai multe date statistice, prin cari dovedește aserțiunea aceasta și arată în special privitor la noi Români urmările acestei păcătoase împărțiri. Eată câteva date din cele mai caracteristice:

„Ungaria fără de Croația alege 413 deputați, 207 deputați sînt aleși de 33 comitate cu 6,300.000 locuitori, restul de 206 sînt aleși de 30 de comitate cu 8,800.000 locuitori, așa că uesti din urmă reprezintă 2,000.000 suflete mai mult; între acestea din urmă comitate se află și: *Făgăraș, Hunedoara, Caraș-Severin, Turda-Arieș, Bistrița-Năsăud, Sălagiu, Arad, Cojocna, Timiș* etc. Așadar căci comitatele în cari elementul românesc e preponderant, ba chiar covârșitor.

„Tot atât de băteătoare la ochi e proporțiunea și în Transilvania. Jumătate din deputații transilvăneni 74 la număr, sînt aleși de 898.000, cealaltă jumătate sînt aleși de 1,345.000 de suflete, adică reprezintă cu 450.000 mai mult. Comitatele din urmă fiind *în întîmplare* (?) earăși românești, adică: *Făgăraș, Bistrița-Năsăud, Tîrnăveni, Turda-Arieș, Cojocna, Hunedoara, și Solnoc-Doboca*.

„Nu e fară interes nici compararea mai multor comitate privitor la numărul locuitorilor, și numărul deputaților aleși pe teritoriul acelor comitate.

„Așa de pildă com. *Odorheiu* cu 110.000 locuitori alege 5 deputați, ca și *Sălagiu* cu 191.000, com. *Sibiului* cu 148.000 locuitori alege 6 deputați ca și al *Hunedoarei* cu 267.000, com. *Trăiscaune* cu 130.000 alege 7 deputați, ca și *Caraș-Severin* cu 407.000 de locuitori.

„Și mai clară devine tendințiozitatea acestor împărțiri, dacă luăm în considerare următoarele: Pe un cerc electoral — privind Ungaria întreagă — se vin 36.000 locuitori; în Ungaria propriu zis se vin 38.000, ear' în Transilvania se vin 30.000 pe un cerc. Maghiarii și Indesebi *Beksis Gustav* se folosesc de această împrejurare, ca armă în contra noastră, zicînd, că nu avem drept de a ne plînge în contra împărțirii cercurilor, deoarece-ce alegînd Transilvania mai mulți deputați, decât i-s'ar compete — Români, cari formează majoritatea locuitorii, în acest mod sînt privilegiați. La aparență așa va fi; dar' dacă luăm în considerare, că proporțiunea aceasta favorabilă provine de acolo, că multe orașele ungurești cu 3—4000 suflete aleg singure câte un deputat, — e evident, că noi Români nu avem cauză să ne bucurăm de acest „favor“.

„Eată unele date, cari ilustrează în deajuns și această împrejurare: în comitatul *Făgărașului* se vin pe un cerc electoral 44.000 de locuitori, în al *Hunedoarei* 47.000, în al *Bistrița-Năsăud* 52.000. Să comparăm cu aceste date următoarele: în comitatul

Onicului 28.000 aleg un deputat, în al *Sibiului* 24.000, în al *Bragovului* 21.000, ear' în al *Trăiscaunelor* 18.000.

„Apoi cel mai mășter tractat comitat în întreaga țeară e *Caraș-Severinul*, unde 58.000 locuitori aleg un singur deputat“.

În fine trece conferențiarul la sistemele, cari ținesc la ocrotirea minorităților.

„Pe lângă împărțirea țării în cercuri teritoriale de alegere, e posibil, ca o partidă, care are mulți aderenți, cari sînt însă împărțiați, să nu fie în stare de a-și alege nici un deputat, sau de a-l alege puțin, decât la căți i-ar îndreptăți numărul, așa încât nu arare-ori o partidă, care privind numărul alegătorilor, ce-i aderează, e în majoritate, cu toate acestea sînt 2 partide în Reichsrath, cari au mai mulți aderenți.

„Hăre propune pentru delăturarea acestui neajuns, ca întreaga țeară să formeze un singur cerc, și fiecare alegător votează pe toți deputații, ca să fie însă cineva deputat ales îi trebuie o sumă oarecare (anumită) de voturi. Pe acest sistem îl apără și Stuart Mill.

„Acest sistem suferă de multe inconveniențe, cari fac întreg sistemul ilusoriu. Dacă spre pildă o partidă are majoritatea alegătorilor pentru sine și aceștia sînt cu toții de acord asupra listei, pot exclude minoritatea cu totul, căci fiecare alegător votează pe toți deputații.

„În Anglia în cercurile acestea, cari aleg 3 sau patru deputați, pentru aceluiași minorității, fiecare alegător poate vota numai pe 2 respective 3 candidați și prin aceasta e făcută posibilă încălțarea și reușirea minorităților“.

Lupta în comitate.

Cătră alegătorii români din comitatul Solnoc-Doboca.

Alegerile reprezentanților pentru congregațiunile comitatense fiind fixate pe 6 Noemvrie a. e., agram atențiunea alegătorilor, indesebi a conducătorilor, ca să stă în interesul cauzei noastre naționale, ca cu această ocaziune să fie aleși exclusiv numai bărbați probeți și devotați cauzei naționale și respectiv *„poporul“*.

Pentru ajungerea acestui scop, dăruim sîntem, cari ne interesăm de binele neamului nostru, ca fiecare în sfera activității sale, cu tot zelul posibil să conlucre, ca poporul în exercitarea dreptului său de alegere să poată vota în număr complet, liber și nejenat pentru reușirea candidaților lui.

Alegătorii români din Dej și giur.

Din cercul Iliei.

Timpu alegerii membrilor la congregațiunea comitatensă noi numai din „*Trubuna*“ îl știm.

Sese zile ne despart și aici o știre oficială n'am primit. Ce se însemnează aceasta? Domnii și învătătorii din cercul Iliei sînt foarte tare rugați să binevoască a se interesa de această alegere.

Domnii! preoți și învătători și toți inteligenții români! Explicați alegătorilor noștri țărani, să nu se lase a fi amăgiți de căți lingăi și Jidovi sînt prin Ilia. Se știe că atît la capătul Iliei cît și la ușa cancelariei stau căpăi cu ședurile lor, dar' deșteptați-i să grijăscă numai de sfatul ce se va împărția de cătră Români adevărați.

Știți, domnii, că ce s'at au făcut vre-o cîțiva tîndale de prin Ilia? Acela, că nici chiar pe dl protopop se nu-l aducă în combinație pe ședurile lor.

Să aședăm, că nici noi nu vom ave poftă de nici un pînteaș!

Este un înțeles și un program stabilit din partea mai multor inteligenți, și sîntuți rugați a adopta acest înțeles, care se va și împărția într'un mod corăspunzător.

Delean.

Din Sălagiu.

În cercul electoral al *Periceului*, din comitatul Sălagiu, alegerea alor 4 membri în congregațiunea comitatensă s'a sîvrit în ziua de 21 Octomvrie a. c. La această alegere, după-cum sînt informat, o parte de alegători români împreună cu conducătorii lor, așa s'au purtat de rău, încât numai spre a lor rușine le poate servi reușita a celor 4 membri toți din viața lui *Arpad*! E drept și aceea, că în acest cerc majoritatea alegătorilor o formează Ungurii, dacă aceștia toți s'ar presenta la vot, ei dar' de astă dată, alegătorii unguri abia s'au înfășoșat 68 din cele vre-o 700 — semn, că și poporul de rînd ungur începe a nu pune pond pe astfe

la 1870. Acest comitet avea filiațiuni în toată Bulgaria și scopul lui era liberarea Bulgariei prin revoluțiune. Conjurațiunea fiind descoperită la 1873, șeful ei din Bulgaria fu spăzurat, ear' Karavelov, în urma reclamarilor guvernului rusesc, silit să se refugieze în Serbia; curînd însă fu primit din nou la noi în țeară și fundă jurnalul „*Neatîrmarea*“ (bulg. *Nezavisimost*). La 1875 s'au înființat alte două comitete revoluționare, unul în Giurgiu mai mic, altul în București în frunte cu haiducul Panajot Chitov și cu faimosul Christo Botjov, care a trăit la noi ca actor, souffleur și cassir al unei bande de hoți. Chitov și-a publicat memoriile sale din viața de haiduc la București 1872, o carte până mai deunăzi foarte populară în Bulgaria.

Acțiunea comitetelor revoluționare dela noi și încercările de revoltă în Bulgaria n'au de efect imediat liberarea Bulgariei; ele au avut însă un rezultat indirect de cea mai mare însemnătate pentru poporul bulgar, căci au pregătit înființarea de toate pe Bulgari pentru viața națională, deșteptându-i din letargia din care li cufundase stăpînirea turcească și exploatarea fanariotă, au deschis apoi ochi Turcilor și i-au pregătit pentru concesiuni, în sfîrșit, au îndemnat pe Europa ca să intervină în favoarea lor. Titlul nostru de recunoștință la adresa Bulgarilor este, că am urmărit cu simpatie mișcările lor și le-am dat tot concursul posibil. Când de pe malurile Nevei sună trimbița de războiu, armata noastră s'a unit cu cea rusească și și-a vărsat sîngele pentru liberarea Bulgarilor de sub Turci, întocmai cum eu sute de ani mai înainte Români din Hem

luptaseră pentru liberarea lor de sub Bizanțini. Astăzi Bulgaria, unită în urma revoluției dela Filipopol cu Rumelia orientală, este aproape independentă. Să dorim ca ea să devină cu totul independentă și stăpîna pe destinele sale, cum au devenit înaintea ei Grecia, Serbia și România.

Există o mare analogie, din punct de vedere istoric, între soartea acestor popoare balcanice, dar' nici unele n'au fost legate în tot cursul istoriei lor așa de strîns unul de altul ca poporul bulgăresc și cel românesc. Supas la început Bulgarilor, mai mult de bunăvoie de cît prin eucerire, poporul românesc a trăit câteva sute de ani cu el un loc și s'a încheat politicește sub protecția și sub influența lor, atît dincoace cît și dincolo de Dunăre. Sdrobiți de Bizanțini pe la începutul sec. 11, Bulgarii au fost rechemati la viață de Români în sec. 12, când în munții Peninsula-Balcanice locuie încă o mare parte a poporului nostru; după-ce Români din Muntenia și Moldova și-au întemeiat principatele, ear' Bulgarii au căzut din nou sub un jug mai greu al Bizanținilor, noi le-am continuat cultura lor, păstrându-le și perfecționându-le întreaga lor literatură, susținîndu-le credința strămoșască; când era liberării din urmă a sunat și pentru Bulgari, noi am fost gata să-i ajutăm să-și câștige independența. În tot cursul istoriei acestor două popoare nu dăm decât de ajutor și influență mutuală, nici-odată de războaie și lupte, nici-odată de ură.

Destinele viitoare nu le poate cunoaște nimenea; pentru cei-ce știu însă a scoate în vîlțături din istorie, un adevăr reese din cele-

ce am spus până aci: Români și Bulgarii trebuie să fie prieteni și în viitor, cum au fost în trecut. Ei s'au luptat împreună contra Bizanținilor și Turcilor; ei vor avé să se lupte de aci înainte împreună contra dușmanilor cari ti amenință deopotrivă și pe unii și pe alții. Aceasta este convingerea ce trebuie să și-o facă Români și Bulgarii din studiarea reciprocă a trecutului lor; aceasta este convingerea ce, după toate semnele, și-au făcut-o deja toți oamenii de stat ai noștri, ca și ai Bulgarilor. Ori-ce divisiune în liniamentele cele mari ale politicii acestor două popoare va fi treabătoare, căci comunitatea intereselor de existență, va persista și de aci înainte.

Domnii și doamnelor!

Noi Români avem un defect și trebuie să-l mînturim, ca să punem început vindecării lui. Îmbuițați de ideile unei școale șoviniste exagerate, noi ne credem superiori tuturor popoarelor ce ne încungură, Bulgarilor și Serbilor, Rușilor și Ungurilor, pe simplul motiv, că originea noastră e mai nobilă decât a lor, că pe când unii au venit din centrul Rusiei sau din Asia, noi am venit din Italia și din provinciile imperiului roman. Această concepțiune greșită și periculoasă în urmările ei trebuie să facă loc unei concepțiuni reale a situației noastre în concertul popoarelor încungurătoare. De la originea noastră e mai nobilă și *superioritatea noastră de rasă incontestabilă*, totuși trebuie să ne uităm odată cu ochi obiectivi la ce sîntem, la ce am fost și la ce putem deveni. Faptul, că ne tracem originea dela Romani nu ni-a împiedecă să că-

